Illés György

Hőskor

Az *Új Írás* első száma 1961 márciusában jelent meg. A címlapot sokan nem érezték jónak, a betűit modernkedőnek tartották. A folyóirat alapító szerkesztői (Pándi Pál, Váci Mihály, és apám, Illés Lajos) hosszas töprengés után választották ki a felkért művészek különböző tervei közül. Végül Pap Klára művét fogadták el. Sokan megkedvelték. Ahogy telt-múlt az idő, egyre inkább a folyóirat első korszaká-nak jelképévé, emblémájává vált.

Az *Új Írás* egy kisebb és egy nagyobb helyiségben szorongott a Kultúrkapcsolatok Intézete Dorottya utcai épületének ötödik emeletén. Ez a kis térség rendkívül szűkös volt. Bővíteni kellett. Ekképpen váltak az *Új Írás* szerkesztőségének szerves részévé a közeli vendéglátóipari objektumok: az Aero presszó, a Gresham és a Vörösmarty cukrászda. Az effajta bővítés kétségkívül kellemesnek bizonyult, csak éppen sok pénzbe került. Azok a szerkesztők fizettek, akik egy-egy gyenge művet visszaadtak nem kevés vita és sértődés közepette.

Ám nem mindig tudtak kiszaladgálni a „külső helyiségekbe" az ötödik emeletről. Gyakran – kezükben a kéziratokkal – a szomszédos mellékhelyiségbe tuszkolták a szerzőket. Csak így tudtak velük kettesben beszélni, és visszaadni a gyengébben sikerült munkáikat éber és pletykás tanúk nélkül. Rejtély és titok maradt előttem, miképpen tudott Pándi Pál egyetemi hallgatóinak szemináriumot tartani e csöppnyi szerkesztőségben. Pedig tartott, méghozzá nem is egyszer s nagy élvezettel. Váci Mihály meg itt fogadta szeretett földijeit, akik egyre többször keresték fel képviselőjüket ügyes-bajos dolgaikkal. Szabolcs és Nyírség világából. Idevonultak hozzá a fiatal költők népes csoportjai. Köztük olyanok is akadtak, akik felhozták magukkal hatalmas skót juhászkutyájukat, borjú nagyságú dán dogjaikat.

Mégis, e két szobácskában mintha egy felettébb érzékeny radarrendszer működött volna, mely felfogta a korabeli irodalmi s szellemi élet legkisebb és legfrissebb rezdüléseit.

Az első szám szenzációi voltak az ötesztendős hallgatás után közölt „Benjámin-versek": *Kezesség, Elérkezett, Mi van a Hold túlsó felén, Csodák.* A fiatal írók novellái új problémákat feszegettek (Szakonyi Károly, Nagy Sándor, Galambos Lajos, Csurka István).

Németh László esszéje pedig akkor is lenyűgöz, ha nincs mindenben igaza: *Tapasztalat és álomátadás.* Györe Imre feltűnést keltett a *Moldvai alkony, S az alkony folytatása, Levél apámnak* című verseivel. Nemes-szépek voltak más fiatal költők versei (Csanádi János, Fodor András, Garai Gábor, Rákos Sándor, Szécsi Margit és Ténagy Sándor). Figyelmet keltett Illés Endre *Háló* című kisesszé-sorozata, melyet az író az *Új Írás*ban kezdett el.

A becsületes és igényes recenziókat, kritikákat Kovács Sándor Iván, Nyerges András, Falus Róbert, Z. Szalai Sándor, Farkas László és Wéber Antal írta.

A szerkesztői üzeneteket a borítólap „fülén" helyezték el. Glosszaszerű vagy rövid levél-jellegű, többnyire ironikus, humoros, szatirikus cikkecskékben véleményezték a szerkesztőségbe küldött, közlésre nem alkalmas kéziratokat.

Az *Új Írás* 1961. áprilisi számában (I. évf. 2. sz.) körkérdést intéztek huszonöt íróhoz, számoljanak be arról, mi történt velük 1945 áprilisában. *Egy történelmi hónap élményei* címmel jelentették meg a beküldött válaszokat (Veres Péter, Gerő János, Sükösd Mihály, Várkonyi Mihály elbeszélései). A prózarovatban szerepelt még Cseres Tibor: *Hétvége Csókaréten* című élénk visszhangot és erős kritikát kiváltó „huncut komédiá"-ja. Emiatt a miniszterhez hívatták apámat, a felelős szerkesztőt. E humoros, életvidám írással az volt a baj, hogy az író elég szabadosan és nyíltan ábrázolta a nemek kapcsolatát, a szexuális viszonyokat. A cselekmény egy akkori téeszben játszódott. Így hát megszületett a szigorú vád: megrágalmazták a korabeli termelőszövetkezeti mozgalmat… Egyébként Cseres e műve alapján írta meg Török Rezső és Innocent Vince Ernő a *Hölgyválasz* című komédiát, amihez Ránky György szerzett zenét. 1962. október 12-én mutatták be az Operettszínházban. Az ügyet csak magas pártfogás révén úszta meg apám. Elismerés illeti ebben a számban Illyés Gyula, Csóri Sándor, Hárs György, Kónya Lajos, Szüdi György verseit és a recenziókat, kritikákat írókat (B. Nagy László, Farkas László, Illés Lajos, Ladányi Péter, Pándi Pál).

Gyurkó László *Vallomás az életformáról* című cikke az *Új Írás* 1961. májusi számában jelent meg (I. évf. 3. sz. 265.o.). A fiatal írók – a „harmincévesek" – problémáiról és közérzetéről törekedett tájékoztatás adni a szerző, aki a későbbi vitákban is fontos, kezdeményező szerepet vállalt. Ezt az írását már eleve „vita-cikk"-nek tekintették a szerkesztők és úgy adták közre, hogy vélemény-cserét kívántak indítani róla. Hozzáfűzött szerkesztőségi jegyzetükben

nyíltan szóltak erről a tervükről. A szellemi viadal azonban nehezen indult meg. Először a belső munkatársnak: Szabó Ede kritikusnak és műfordítónak kellett kiállni a pástra. Később egyre többen kaptak kedvet a vitatkozásra. Végül annyi hozzászólás érkezett a szerkesztőségbe, hogy csak kis hányadának közlésére vállalkozhattak.

Ebben a számban jelent meg Fekete Gyula értékes önéletrajzi ciklusának három darabja *(A történelem elején, Biciklin a forradalom nyomában, Leányszöktetés)*. Emlékezetesek a remek novellák: Rideg Sándor (*Lelkek szakadékai közt)*, Tersánszky J. Jenő (*A szerelem és béke madarai*) és Mezei András (*Hatvan perc*) elbeszélései. A *Körkép* sorozatban találjuk Csoóri Sándor önéletrajzi vallomását (*Egy „címzetes" értelmiségi*), Szabó Pál (*Alkohol és népnevelés*), Csala Károly (*Szórakoztatás – bármilyen áron?*) és Gondos Ernő (*Textilgyári fiatalok*) írásait.

Bárány Tamás a hatvanas évek első felében – korábbi eredményes kísérletek után – nagy kedvvel és merészséggel karikírozta kortársait. Modern szellemben törekedett folytatni és megújítani Karinthy *Így írtok ti* című paródiáit. Az *Új Írás* szerkesztői kezdeményezését fontosnak tartották, és szívesen közölték az újabb darabjait. Először Veres Péterről és Hegedűs Gézáról, majd később a kritikusokról írt paródiáit választották ki. Már az első publikáció (*Irodalmi paródiák* 1961. I. évf. 3. sz. 219.o.) élénk visszhangot keltett. Bárány Tamás e művészi vállalkozásának hírét – az író vallomása szerint is – az *Új Írás* vitte be a köztudatba és számottevő mértékben járult hozzá műfajának népszerűsítéséhez. Az *Új Írás* estek műsorain is gyakran szerepeltek az író közreműködésével vidéken és a fővárosban.

A sors úgy akarta, hogy az első paródiák megjelenése után néhány nappal apám találkozzon Hegedűs Gézával a Berlin étteremben. (Szemben lakott a Ditrói Mór utcában.)

– No, Géza, hogy tetszett Bárány paródiája rólad?

Hegedűs Géza arca elfanyarodott.

– Istenkém… jobb is lehetett volna… Nem érez engem eléggé… – Hirtelen mosoly ragyogta be vonásait. – De Péter Bácsié! Az valami frenetikus volt!

Mit tesz Isten, másnap Veres Péterrel futott össze apám.

– Nos, Péter bácsi? Mit szóltál a paródiához?

Veres Péter arca, mint aki vackorba harapott.

– Hát… nem éppen találó… Egy kicsit el van nagyolva az egész… A hangja is hamis… – Fölragyogott a tekintete. – Hanem Hegedűs Gézáé! Látod, azt remekül eltrafálta!

*

A folyóirat ügyei és dolgai szenvedélyesen foglalkoztatták Veres Pétert. Kész volt állásfoglalásra a legkényesebb kérdésekben is. Amikor 1964 februárjában Weöres Sándor *Antik eklógá*jának közlése után (*Új Írás*, 1964. 148.o.) országos vihar kerekedett, Veres Péter azok közé tartozott, akik a folyóirat mellé álltak. Kevés ilyen író akadt!

– Fiam, bármit is írnak vagy mondanak rólad – jelentette ki fülem hallatára apámnak a Kossuth Klub előtt az *Új Írás*-matiné után –, egy percig se szégyelld magad. Ezt a szép, erotikus verset én is közöltem volna. Közöltem volna, mert egészséges. Mostanában, amikor gátlástalanul felszabadulnak az ösztönök, és árad a nyers nemiség, minden eszközt fel kell használnunk arra, hogy humanista tartalmakkal telítsük és megszelídítsük. Ez fontos korfeladat. Nekem elhiheted. Én ugyan nem eléggé értek a szerelemhez, még kevésbé vagyok jártas az erotika művészetében, mégis fontosnak tartom ezeket az irodalmi, erkölcsi törekvéseket. Jól tudom, hogy árt a regényeimnek az effajta tapasztalatlanságom. Ezen azonban már nem tudok, de nem is akarok változtatni.

Mielőtt kórházba ment, hogy onnan sohase térjen vissza, apám még beszélt vele. Úgy emlékezett, hogy a *Magyar Hírlap* irodalmi rovata számára kért tőle kéziratot.

– Nincs! – válaszolta szomorúan.

– Péter bácsi, újabban mindig kikosaraz. Nem akarom zaklatni.

– Csak zaklass, fiam! A szerkesztő zaklassa az írót. Ne hagyja nyugodtan egy percre sem.

– Akkor egy hét múlva telefonálok.

Másnap érkezett a szomorú hír. Többé már nem hívhatta fel Péter bácsit sem ő, se más.